

BARBARA KOŁODZIEJ
Uniwersytet Śląski w Katowicach
Biblioteka Teologiczna

SPUŚCIZNA NAUKOWA KSIĘDZA REMIGIUSZA SOBAŃSKIEGO W ZBIORACH BIBLIOTEKI TEOLOGICZNEJ UNIWERSYTETU ŚLĄSKIEGO – WSTĘPNA ANALIZA

Dziedzictwo ludzi nauki i kultury stanowi bezcenne źródło historyczne dla badaczy. Znakomicie uzupełnia gromadzony w archiwach materiał kancelaryjny. Historykom i biografom ukazuje nie tylko obraz działalności danej osoby, ale też jej życie prywatne i rodzinne. Dzięki tym materiałom można otrzymać portret człowieka nieograniczony tylko do jego „naukowego” wizerunku. Zgromadzona w ciągu życia kolekcja, zawierająca materiały twórczości, działalności, dokumenty osobiste i rodzinne oraz korespondencję, często z wielu powodów ulega rozproszeniu. Może na to złożyć się szereg czynników. Praca w kilku instytucjach lub szerokie pola aktywności powodują, że część materiałów pozostaje w wielu miejscach. Po śmierci twórcy skomplikowane bywają nieraz losy samego zasobu, dzielonego i przekazywanego przez spadkobierców do różnych zbiorów archiwalnych i bibliotecznych. Zatem nie zawsze badacz ma możliwość dostępu do pełnego zbioru dokumentów interesującej go postaci¹.

Pod koniec grudnia 2011 roku Biblioteka Teologiczna Uniwersytetu Śląskiego otrzymała w formie daru bardzo cenny księgozbiór zmarłego 11 grudnia 2010 roku w wieku 80 lat księdza profesora Remigiusza Sobańskiego, eksperta prawa kanonicznego i świeckiego, cenionego komentatora tych dziedzin, wybitnego naukowca i dydaktyka. Aby pisać o księgozbiórze profesora, dobrze jest poznać życiorys jego właściciela.

Ksiądz Remigiusz Sobański urodził się 1 sierpnia 1930 roku w Miasteczku Śląskim: wyświęcony w 1954 roku, doktor teologii i doktor honoris causa Uniwersytetu w Bonn, doktor habilitowany i profesor zwyczajny nauk prawnych. Pełnił posługę wikariusza w Szopienicach i w Zebrzydowicach oraz katechety w Chorzowie. Pracę naukowo-dydaktyczną rozpoczął w 1958 roku. Był profesorem Wydziału Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego (dawniej Akademia Teologii Katolickiej), Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego, Wyższej Szkoły Ekonomii i Administracji w Bytomiu oraz oficjałem Sądu Metropolitalnego w Katowicach. Pełnił funkcję dziekana Wydziału Prawa Kanonicznego Akademii Teologii Katolickiej (1975-1978), prorektora tej uczelni (1978-1981) oraz jej rektora (1981-1987) – był pierwszym rektorem Akademii Teologii Katolickiej wybranym przez elektorów.

Redagował „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” (1968-1975), był zastępcą redaktora naczelnego „Prawa Kanonicznego” (1973-1976), członkiem wielu

¹ Por. <http://www.spuscizna.krakow.pl> [dostęp: 13.07.2012].

krajowych i zagranicznych stowarzyszeń (między innymi członkiem zarządu Consociatio Internationalis Studio Iuris Canonici Promovendo) i komitetów naukowych (wśród nich od 1981 roku Komitetu Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk), konsultorem Kongregacji do Spraw Duchowieństwa (1976-1982), konsultorem Rady Prawnej Konferencji Episkopatu Polski oraz członkiem Kościelnej Komisji Konkordatowej.

Treścią jego badań naukowych była teoria i teologia prawa kościelnego. Najważniejsze publikacje z tej dziedziny to: *Zarys teologii prawa kościelnego* (1973), *Kościół – prawo – zbawienie* (1979), *Kościół jako podmiot prawa* (1982), *Grundlagenproblematik des katholischen Kirchenrechts* (1987), *Teoria prawa kościelnego* (1992), *La Chiesa e il suo diritto* (1993), *Nauki podstawowe prawa kościelnego* (2001), *Metodologia prawa kościelnego* (2004).

Laureat wielu nagród, wśród nich Lux ex Silesia² (2005). Jak pisze ksiądz Helmut Juros, „...akt ten w rzeczy samej ma swoje uzasadnienie. Jest nim po prostu życie i twórczość naukowa księdza profesora, jego wkład w kulturę uprawiania nauki, zwłaszcza nauk humanistycznych i prawnych, jego budowanie kultury prawnej i duchowo-moralnej na Śląsku, w całym kraju i na świecie”³. Odznaczony orderami krajowymi (wśród nich Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski) i zagranicznymi, protonotariusz apostolski, Kawaler Bizantyjskiego Zakonu Grobu Świętego, honorowy obywatel Miasteczka Śląskiego i Tarnowskich Gór⁴.

Pięćdziesięcioletnia praca naukowa i dydaktyczna, prowadzone wykłady z norm generalnych, filozofii prawa, prawa małżeńskiego, teologii prawa kanonicznego, teorii prawa kanonicznego ukierunkowały zgromadzone przez wiele lat księgozbiór. Równoległość pracy w sądzie oraz pracy dydaktycznej i naukowej, a także działalność publicystyczna (felietony w „Gościu Niedzielnym”⁵) kształtowały powstający przez lata księgozbiór, ubogacając go w prace niezastąpione w dydaktyce szkoły wyższej.

Z przedstawionego biogramu wynika, że ksiądz Remigiusz Sobański związany był z dwoma ośrodkami naukowymi: warszawską Akademią Teologii Katolickiej (późniejszy Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego) i katowickim Uniwersytetem Śląskim, dlatego równoległe gromadził książki dla nauki i dydaktyki zarówno w Warszawie, jak i w Katowicach. Na użytek studentów Wydziału Prawa Kanonicznego Akademii Teologii Katolickiej opublikował pierwszy w piśmiennictwie światowym *Zarys teologii prawa kościelnego*⁶. Prowadzone na tymże wydziale wykłady monograficzne były następnie publikowane w formie opracowań monograficznych; na przykład: *Europa obojga praw* (Katowice

² Nagrodę Lux ex Silesia ufundował w 1994 r. metropolita górnośląski abp Damian Zimoń. Przeznaczona jest dla osobistości, które w swej działalności naukowej lub artystycznej ukazują walory moralne i wnoszą trwały wkład w kulturę duchową Górnego Śląska. Promieniują w ten sposób na całą ojczyznę i nawiązują do czasów, gdy Śląsk był „czołem kultury polskiej”. Nazwa wyróżnienia nawiązuje do miana, jakim w Krakowie określano św. Jacka i bł. Czesława z Odrowążów. Mówiono o nich: „Ex Silesia Lux” (Światło ze Śląska). Zob. J. Dudala, *Mistrz argumentu*, Gość Niedzielnym 2005 nr 42, s. 25.

³ H. Juros, *Laudacja na cześć księdza Profesora Remigiusza Sobańskiego z okazji przyznania nagrody Lux ex Silesia na rok 2005*, Wiadomości Diecezjalne 2005 nr 10, s. 479-487.

⁴ CV za: R. Sobański, *Dylematy*, t. 2, *Lata 2000-2002*, Katowice 2006.

⁵ Drukowane w: tenże, *Dylematy*, t. 1-4, Katowice 2006.

⁶ H. Typańska, *Pola aktywności księdza oficjara Remigiusza Sobańskiego*, w: *Sędzia i Pasterz. Księga pamiątkowa w 50-lecie pracy ks. Remigiusza Sobańskiego w Sądzie Metropolitalnym w Katowicach (1957-2007)*, red. H. Typańska, Katowice 2007, s. 11-18.

2006), *Szkoły kanonistyczne* (Warszawa 2009), *Metodologia prawa kanonicznego* (Warszawa 2009).

Dorobek naukowy pozostawiony przez księdza profesora Remigiusza Sobańskiego jest imponujący. Obejmuje on w szczególności prace z dziedziny prawa kościelnego i kanonicznego oraz teorii prawa, opublikowane w kraju i za granicą. Z działalnością naukową pozostają w ścisłym związku liczne i ważne kontakty zagraniczne, udział w wielu konferencjach, kongresach i seminariach naukowych⁷. Można stwierdzić, że wszystko, co zostało napisane i opublikowane przez profesora Sobańskiego, znajduje się także w jego własnej bibliotece.

Aktywność księdza profesora Remigiusza Sobańskiego w specjalistycznych gremiach poza granicami ojczyzny przekładała się na udział w kongresach, sympozjach, kolokwium – tak w kraju, jak i za granicą, a także zaowocowała pozycjami książkowymi, w których były opublikowane materiały z tychże spotkań. Pierwszy znaczący występ zagraniczny księdza Sobańskiego miał miejsce podczas Międzynarodowego Kongresu Kanonistyczno-Pastoralnego Roku Jubileuszowego 1975 w Rzymie, a referat tam wygłoszony w języku łacińskim w wersji polskiej ukazał się w czasopiśmie „*Analecta Cracoviensia*” 8 (1976)⁸. Po zakończeniu sympozjum w Salamance (3-8.01.1988), które dotyczyło natury i przyszłości konferencji biskupich⁹, wydano pracę *Naturaleza y futuro de las conferencias episcopales* (Salamanca 1988), która obecnie dostępna jest wyłącznie w Bibliotece Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego. Dzięki rosnącej liczbie kontaktów zagranicznych z naukowcami z całego świata biblioteka księdza profesora stale wzbogacała się o publikacje wydawane często w małych nakładach i w wielu językach obcych, nie zawsze mające przekład polski. Kontakty z liczącymi się ośrodkami myśli kanonistycznej na Zachodzie – między innymi z profesorem Klausem Mörsdorfem¹⁰ ze słynnego Instytutu Prawa Kanonicznego w Monachium¹¹ czy profesorem Eugenio Corecco¹² z Uniwersytetu we Fryburgu – przyczyniły się do powiększania zbiorów księdza profesora (a obecnie również zbiorów Biblioteki Teologicznej) o publikacje bardzo nowatorskie w obszarze nauk kanonistycznych lub występujące w Polsce tylko w pojedynczych egzemplarzach. Przykłady takich publikacji niech będą następujące: praca Klaus Mörsdorfa *Rechtsprechung und Verwaltung im kanonischen Recht* (Freiburg im Breisgau 1941), dzieło A. Rouco Varela i E. Corecco *Sacramento e diritto: antinomia nella chiesa? Riflessioni per*

⁷ M. Pazdan, *Słowo wstępne*, w: *Valeat aequitas. Księga pamiątkowa ofiarowana Księdzu Profesorowi Remigiuszowi Sobańskiemu*, red. M. Pazdan, Katowice 2000, s. 6.

⁸ H. Typańska, *Ksiądz Prof. Remigiusz Sobański za granicą*, Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne [dalej cyt. ŚSHT] 34 (2001), s. 41.

⁹ Zob. tamże, s. 42.

¹⁰ K. Mörsdorf (1909-1989), prawnik i teolog niemiecki. Uprawiał prawie wszystkie dyscypliny prawa kanonicznego. Zob. B. Zubert, *Mörsdorf Klaus ks.*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 13, red. E. Gigilewicz i in., Lublin 2009, kol. 309-310.

¹¹ J. Kuźaj, *Czterdzieści lat pracy naukowej Ks. Prof. Dr. Hab. Remigiusza Sobańskiego*, ŚSHT 34 (2001), s. 30.

¹² Eugenio Corecco (1931-1995), w 1955 r. przyjął święcenia kapłańskie. Następnie kształcił się na Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie (licencjat teologiczny w 1956 r.) oraz uniwersytetach w Monachium (doktorat z prawa kanonicznego w 1962 r.) i Fryburgu (licencjat z prawa cywilnego w 1965 r.). W latach 1969-1986 wykładał prawo kanoniczne na Uniwersytecie we Fryburgu, a także pełnił funkcję dziekana Wydziału Teologii tej uczelni (1979-1981). Był autorem, współautorem oraz redaktorem szeregu publikacji poruszających kwestie związane z prawem kanonicznym. Por. http://www.kul.pl/zyciorys-bp-prof-eugenio-corecco.art_11994.html [dostęp: 27.08.2012].

una teologia del diritto canonico (Milano 1971), jak również praca *La Chiesa visibile: lezioni di teologia del diritto* (Roma 1976) autorstwa Dario Compusty. Te dwie ostatnie publikacje dały początek refleksjom teologicznym na temat prawa kanonicznego po Soborze Watykańskim II.

Ksiądz profesor Remigiusz Sobański głosił wykłady i prowadził seminaria na wielu uniwersytetach europejskich, między innymi w Bari, Bonn, Fryburgu Bryzgowijskim, Fryburgu Szwajcarskim, Graz, Moguncji, Monachium, Pampłonie, Pradze, Ratyźbonie, Salzburgu, Tybindze, Utrechie, Wiedniu. W semestrze letnim 1985 roku był zatrudniony jako Gastprofessor na Uniwersytecie Jana Gutenberga w Moguncji. Wygłoszone tam wykłady ukazały się drukiem pod tytułem *Grundlagenproblematik des katholischen Kirchenrechts* (Wien – Köln 1987), znajdują się one także w opracowywanej kolekcji. Pokłosiem seminariów na Uniwersytecie Wiedeńskim jest praca zbiorowa *Duszpasterstwo w świetle nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego* wydana drukiem w Warszawie w 1985 roku¹³ i również znajdująca się w przekazanym darze. Nie dziwi więc w księgozbiorze księdza profesora obecność książek wydawanych we Włoszech, Hiszpanii, Niemczech, Szwajcarii i w wielu innych ośrodkach dawnej i obecnej myśli kanonistycznej. Na wielu z nich widoczne są dedykacje, czasem jedynie krótkie wpisy, a niekiedy bardziej rozbudowane, wyrażające słowa podziwu czy szacunku, jakim darzono księdza Sobańskiego. W pozycji *Der Fall Küng eine Dokumentation* (München; Zürich 1980) znajduje się dedykacja teologa Hansa Künga¹⁴ (ilustracja 1), w kolejnej – będącej nadbitką z *Ortskirche weltkirche. Festgabe für Julius Kardinal Döpfner* (Würzburg 1973) – możemy zobaczyć podpis innego znanego kanonisty Klausa Mörsdorfa. W pracy *Le droit canonique* (Paris 1988) swojego wpisu dokonał kanonista francuski Dominique le Tourneau¹⁵ (ilustracja 2).

Efektownością naukową, szerokich kontaktów z zagranicznymi kolegami, profesorami „po fachu” jest także duża liczba nadbitek z czasopism zagranicznych i polskich oraz prac zbiorowych, w których ksiądz profesor publikował swoje artykuły, przemówienia czy referaty lub otrzymywał je od innych naukowców; stanowią one usystematyzowany zbiór, gromadzony zgodnie z chronologią ich otrzymywania. Biblioteka nie zawsze ma pozycję – w postaci książki czy

Ilustracja 1. Dedykacja Hansa Künga

Ilustracja 2. Dedykacja Dominique'a le Tourneau

¹³ H. Typańska, *Ksiądz Prof. Remigiusz Sobański...*, s. 43.

¹⁴ Hans Küng (1928-), teolog szwajcarski, profesor teologii fundamentalnej. Zob. *Leksykon wielkich teologów XX/XXI wieku*, t. 2, red. J. Majewski, J. Makowski, Warszawa 2004, s. 237-251.

¹⁵ Dominique le Tourneau (1942-), kanonista francuski, profesor prawa kanonicznego Uniwersytetu w Nawarze.

periodydu, w której znani i wybitni teologowie, kanoniści czy prawnicy pisali, ale jest w posiadaniu konkretnego artykułu, ze wskazaniem dzieła macierzystego dla danej nadbitki. Wśród naukowców z całego świata, których nadbitki obecnie posiada Biblioteka Teologiczna, można wymienić chociażby takie nazwiska: Profesor Winfried Aymans (Ludwig Maximilians Universität, München), Profesor Dr. Julio Manzanares Marijuan (Universidad Pontificia de Salamanca) czy Profesor Dr. Urbano Navarrete (Pontificia Università Gregoriana, Roma)¹⁶. Profesor Sobański gromadził otrzymywane nadbitki w specjalnych, dokładnie opisanych segregatorach i w tej postaci trafiły one wraz z przekazanymi pozycjami książkowymi oraz czasopismami do Biblioteki Teologicznej.

W przekazanej spuściźnie widzimy dzieła o różnej tematyce – nie tylko dotyczącej prawa kanonicznego. Znajdują się tutaj prace z teologii, historii, naukoznawstwa, socjologii, filozofii i innych dziedzin wiedzy. Nie brak pozycji świadczących o wielkim zainteresowaniu i śledzeniu wszystkiego, co miało związek z teologią, eklezjologią czy prawem kościelnym po Soborze Watykańskim II, tak w Polsce, jak i całej zachodniej, a także wschodniej Europie. Są również prace w różnych językach obcych, często opatrzone własnoręcznym podpisem profesora, co wskazywałoby na ich szczególne znaczenie, jak na przykład praca *Lehrbuch des Kirchenrechts auf Grund des Codex Iuris Canonici* t. 1-3 (München 1959). Zwraca uwagę bogactwo słowników (językowych, tematycznych i tym podobnych), encyklopedii¹⁷, leksykonów, bibliografii, pozycji źródłowych oraz opracowań.

Bibliografia podmiotowa będąca rezultatem działalności naukowej, dydaktycznej, organizacyjnej księdza profesora jest przebogata: obejmuje około 600 prac, w których znaczny procent ma charakter obcojęzyczny, zwłaszcza w obszarze języka niemieckiego, włoskiego i francuskiego¹⁸. Duża liczba słowników językowych różnych języków europejskich (niemiecko-hiszpański, angielsko-niemiecki, włosko-niemiecki) wzbogaciła niewątpliwie zasób Biblioteki Teologicznej – wykorzystano je jako księgozbiór podręczny w Czytelnii Ogólnej.

Z życiorysu księdza profesora uzyskujemy informacje, w jak wielu gremiach i instytucjach kościelnych oraz pozakościelnych jako ekspert uczestniczył czy też jakich komitetów wydawniczych był członkiem, co także da się zauważyć w ofiarowanym księgozbiórze. Są tam na przykład bibliografie, których ksiądz Sobański był redaktorem¹⁹, między innymi *Polska bibliografia nauk kościelnych za lata 1972-1973* czy bibliografie w czasopiśmie „Prawo Kanoniczne”.

Znajdujące się w ofiarowanej kolekcji czasopisma zarówno polskie, jak i obce pozostają w trakcie opracowania, ale już po wstępnej selekcji można stwierdzić, że uzupełnią zbiór czasopism Biblioteki Teologicznej (między innymi o kolejne

¹⁶ M. Pazdan, *Słowo wstępne...*, s. 7.

¹⁷ Darczyńca był autorem kilkunastu haseł encyklopedycznych oraz kilkudziesięciu recenzji dzieł obcojęzycznych, których treść przybliżał polskiemu czytelnikowi. Zob. także: J. Wroceński, *Ks. Prof. Dr Hab. Remigiusz Sobański (1930-2010)*, *Prawo Kanoniczne* 54 (2011) nr 1-2, s. 5-16.

¹⁸ Tenże, *Sylwetka naukowa Księdza Profesora Remigiusza Sobańskiego*, w: *Ars boni et aequi. Księga pamiątkowa dedykowana Księdzu Profesorowi Remigiuszowi Sobańskiemu z okazji osiemdziesiątej rocznicy urodzin*, red. J. Wroceński, H. Pietrzak, Warszawa 2010, s. 25.

¹⁹ W 1972 r. razem z ks. prof. J.R. Barem ks. prof. Sobański wydał polską bibliografię teologii i prawa kanonicznego na lata 1949-1968, uzupełnioną w 1973 r. Od 1975 r. pojawiło się 6 numerów bibliografii kościelnego prawa publicznego (od drugiego numeru z H. Typańską), wreszcie w 1983 r. zaczęła się ukazywać (opracowana razem z H. Typańską) bibliografia zagadnień fundamentalnych, a później (w 1990 r.) zagadnień podstawowych. Zob. J. Kuzaj, *Czterdzieści lat pracy naukowej...*, s. 29-34.

miesięczniki „Biuletynu Informacyjnego ATK” czy brakujące numery „Pastoral Theologische Informationen”, „Pro Mundi Vita”, „The Jurist” i inne), a także wzbogacą go o nowe tytuły (szczególnie obce) trudno dostępne w Polsce – na przykład „Ius Canonicum” w wersji hiszpańskiej wydawane przez Universidad de Navarra czy „Praxis Juridique et Religion”.

Cenny księgozbiór księdza profesora Remigiusza Sobańskiego został złożony w magazynach biblioteki, gdzie zaopatrzone go w oddzielne sygnatury i pieczęć o treści: „Ex Libris Książd Profesor Remigiusz Sobański Dar dla Biblioteki Teologicznej zbioru kościelnego”. Po skatalogowaniu będzie udostępniony dla pracowników naukowych i studentów na obowiązujących zasadach regulaminowych.

Wstępna analiza spuścizny księdza profesora Sobańskiego pozwala na zaobserwowanie dwóch szczególnych cech kolekcji. Pierwsza to dedykacje od autorów czy innych ofiarodawców: uczonych, przyjaciół, studentów. Zauważa się także książki, które książd Sobański otrzymał z domu rodzinnego z własnoręcznym podpisem prawdopodobnie ojca (taką pozycją są wielotomowe dzieła Leopolda Rankego wydane w serii *Historische Meisterwerke*). Są także woluminy opatrzone pieczęciami czy podpisami innych, prawdopodobnie pierwszych właścicieli dzieł, które później przechowywał i wykorzystywał do pracy naukowej profesor Sobański.

Drugą, jakże specyficzną właściwością domowej biblioteki profesora są glosa (uwagi i komentarze odnoszące się do poszczególnych słów lub fragmentów tekstu wprowadzone odręcznie na marginesach stron książki). To bardzo interesujący materiał, który ukazuje pracę tego wybitnego naukowca nad tekstem, jego wiele przemyśleń, uwag i analiz.

Częściowo opracowana i oczekująca na dalsze opracowanie spuścizna księdza profesora Remigiusza Sobańskiego daje obraz bibliofila – osoby, która nie tylko zbierała i gromadziła książki i inne publikacje, ale również żyła ich treścią i przekazywała ją swoim uczniom, studentom i współpracownikom. Bowiem, jak pisał o księdzu profesorze książd Helmut Juros, „Sobański przeto pisze wiele i publikuje w kraju i zagranicą, a przy tym marzy o takim czytelniku jego tekstów, który byłby – podobnie jak on – dociekliwym samotnikiem poszukującym prawdy. Spodziewa się, że jego monolog przerodzi się w dialog, który następnie utrwali się w literaturze naukowej o obiegu międzynarodowym”²⁰.

Kolekcja książd profesora Remigiusza Sobańskiego jest w trakcie opracowania. Na chwilę obecną wprowadzono ponad 400 rekordów katalogowych, z których wszyscy zainteresowani (nie tylko z Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego) mogą już korzystać. To wstępne omówienie otrzymanego daru jest ogólną informacją o przekazanym zbiorze. Mamy nadzieję, że po opracowaniu całego zasobu znajdą się chętni na szczegółową analizę warsztatu pracy cenionego kanonisty. Nie ulega wątpliwości, że cała kolekcja stanowi cenny zbiór, który należy nie tylko formalnie opracować i włączyć do księgozbioru Biblioteki Teologicznej w Katowicach. Przejęta całość wymaga bowiem analizy merytorycznej oraz podjęcia głębszych i bardziej wnikliwych badań naukowych.

²⁰ H. Juros, *Laudacja na cześć...*, s. 484.